

আগমনী

মা তুমি এলে...

প্রাজিকা সত্যময়প্রাণা

মাগো, কেমন তোমার মহিমা! সবেমাত্র কলম হাতে করেছি। ফুল-বেলপাতা-দূর্বা-চন্দন-ধূপ-দীপ কিছুই দিইনি; দেব বলেও ভাবিনি। কোনও মন্ত্রও উচ্চারণ করিনি। একবার প্রশামটুকুও করিনি। শুধু ভেবেছি এবারের পুজোয় তোমাকে আমন্ত্রণপত্র লিখব। মুহূর্তে শরীরে এক শিহরণ খেলে গেল। চিন্ত মুক্ত হল। বোধ হল আমারই আনন্দ কায়া ধরেছে! দৃষ্টি স্থির হয়ে গেল শুভ্রবস্ত্রে আবৃত তোমার দিকে। সামনে মেলা তোমার এলোচুলের শোভায় কত কী যে মনে ভিড় করে আসছে। কেবল তাকিয়েই আছি। তোমার দুচোখের দৃষ্টিতে দেখছি আমাদেরই জন্য তোমার প্রতীক্ষা। মা তুমি অনুপম। মা তুমি নিরূপম।

তোমার শ্রীমুখ থেকে দৃষ্টি সরতেই বাইরে চোখ মেললুম। বিশ্বজননীর পুজোর সময়ই বটে। যতদূর দেখছি ‘শ্যামলে শ্যামল তুমি নীলমায় নীল’। স্থলে পদ্ম জলে পদ্ম। কে দেখে শোভা কার! দৃষ্টি আরও প্রসারিত হল গঙ্গার তীরে কাশের বনে। মাথা এলিয়ে ঘাড় দুলিয়ে তাদের পরম্পরের কী যে বাক্যালাপ হচ্ছে কে জানে। তবে কান পাতলে বোধহয় শোনা যাবে তারা বলছে, “ওই শুনি যেন চরণধৰনি...।” সবুজ ধানের ক্ষেত্রের কানে কানে যথন বাতাস খিলখিলিয়ে তোমার আগমন সংবাদ জানাতে আসছে তখনই কবি ভরাট গলায় বলে উঠলেন “ছেড়ে জল যেন স্থলে তরঙ্গ গড়ায়।” তরঙ্গ তো হৃদয়েও গো।

জননী, এত যে কথার পিঠে কথা সাজাচ্ছি—এসবই তোমার আগমন সংকেত হৃদয়ে অনুভব করে। শরৎ এলেই তোমার সুখসান্নিধ্যে মনের আনন্দ পরমানন্দ হয়ে ছড়িয়ে পড়ে দিকে দিকে। কেমন যেন সবই ভাল ভাল ঢেকে। আপন-পর ভেদ মুছে যায়। সকলই তোমারই মহিমা, তোমারই করুণা!

মাগো, জন্মে জন্মে প্রবৃত্তির তাড়নায় ফিরে ফিরে আসতে আর যে পারিনে। সংসার অসার বোধ হয়েছে। কৃমিকীটের মতো ভোগপিপাসা নিয়ে অন্ধকারে হাতড়ে হাতড়ে আর বাঁচতে সাধ নেই। জনিন্শ্রেষ্ঠ তোমার মহিমা কীর্তন করতে গিয়ে শুনিয়ে গেছেন—“কুপুত্রো জায়তে কুচিদিপি কুমাতা ন ভবতি।” ব্ৰহ্মকে সত্য আর মায়াকে মিথ্যা জেনে তিনি আমাদের নির্দেশ দিয়ে রেখেছেন—“মায়াময়মিদমখিলং হিহ্বা/ ব্ৰহ্মপদং প্ৰবিশাশু বিদিহ্বা।” কিন্তু মা, মনের কথা তোমায় বলি—শুষ্ক জ্ঞানপথে সুখ পাইনে তেমন। তুমি

নিবোধত পত্ৰিকায় সেবারত

ମା ତୁମି ଏଣେ...

ବ୍ରନ୍ଦାମୟୀ ସାମନେ ଥାକତେ ଏସବ ନିଯେ ମାଥାଓ ଘାମାଇନେ ବଡ଼ ଏକଟା । ତୁମି ଆମାର ଚିନ୍ମୟୀ ଜନନୀ । ତୋମାର ଚରଣେଇ ଆଶ୍ରଯ ଚାହି । ତାଇ ମନ ନିରସ୍ତର ଗୁଣଗୁଣ କରତେ ଥାକେ “କବେ ସମାଧି ହବେ ଶ୍ୟାମାଚରଣେ ।” ଏହି ମୁହଁରେ ଅବଶ୍ୟ ଏସବ କଥାଓ ଭାବଛିନେ । ଭାବଛି କୀ ଜାନ ?—ଭାବଛି ଏବାରେ ଏଲେ ତୋମାକେ କୀ କୀ ଦିଯେ କେମନଭାବେ ଯତ୍ନ କରବ ।

ଜନନୀ, କବିଗୁରୁର ସେଇ କଥାକଟିର ଖେଇ ଧରେଇ ବଲି—ତୋମାର ଇଚ୍ଛା... ଆମାର ଇଚ୍ଛାକେ ଚାଯ । ଚାହିତେ ପାରବେ ବଲେଇ ଆମାର ଇଚ୍ଛାକେ ତୁମି ଆମାର କରେ ଦିଯେଛ—ବିଶ୍ୱାସାଜ୍ୟ ଆର ସମସ୍ତହି ତୋମାର ଐଶ୍ୱର୍, କେବଳ ଓହି ଏକଟି ଜିନିସ ତୁମି ନିଜେ ରାଖନ୍ତି—ଓହିଟି ତୁମି କେଡ଼େ ନାଓ ନା, ଚେଯେ ନାଓ ମନ ଭୁଲିଯେ । ଓହିଟିହି ଏକଟିମାତ୍ର ଜିନିସ ଯା ଆମି ତୋମାକେ ସତ୍ୟହି ଦିତେ ପାରି । ଫୁଲ ଯଦି ଦିଇ ସେ ତୋମାରଇ ଫୁଲ, ଜଳ ଯଦି ଦିଇ ସେ ତୋମାରଇ ଜଳ—କେବଳ ଇଚ୍ଛା ଯଦି ସମର୍ପଣ କରି ସେ ଆମାରଇ ଇଚ୍ଛା ବଟେ । ଅନ୍ତ ବ୍ରନ୍ଦାଣ୍ଡେର ଜନନୀ ଏହିଥାନେ ତୋମାର ଐଶ୍ୱର୍କେ ଖର୍ବ କରେ ଆମାର କାହେ ଏସେ ବଲଛ—ଆମି ଥାଜନା ଚାଇନେ, ଆମାକେ ପ୍ରେମ ଦାଓ । ପ୍ରେମସ୍ଵରନପା ତୁମି, ତୁମିଇ ପ୍ରେମ ପାଓୟାର ଜନ୍ୟ ଏତ କାଣ୍ଡ କରଛ—ଆମାର ମଧ୍ୟେଇ ଏହି ଏକ ସୃଷ୍ଟିଛାଡ଼ା ଆମିର ଲୀଳା ଫେଁଦେ ବସେଛ ଆମାକେ ଏହି ଏକଟା ଇଚ୍ଛାର ସମ୍ପଦ ଦିଯେ ଯେଟି ପାଓୟାର ଜନ୍ୟ ଆମାର କାହେଓ ହାତ ପେତେ ଦାଢ଼ିଯାଇୟେ ।

ବେଶ, ପେତେ ସଖନ ଚାଓ, ତବେ ଏସୋ ।

ମାଗୋ, ତୁମି ଏଲେ କୀ କୀ କରବ ଏବାର ବଲି । ସଞ୍ଚିର ସନ୍ଧ୍ୟାୟ ବେଲଗାହେ ତୋମାର ବୋଧନ କରତେ ହବେ—ଏ ଶାନ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ସବ ଜାଯଗାଯ ତୋ ଆର ବେଲଗାହ ନେଇ । ତାଇ ସେଥାନେଇ ତୁମି ଆସବେ ସେଥାନେଇ ବେଲଗାହେର ମୋଟା ଏକଟା ଡାଳ ପୁଁତେ ରାଖୁ ହବେ । ଚାରଟି ଘଟ ବସବେ । ଦୁଟି ଓହି ବେଲଗାହେର ସାମନେ, ଏକଟି ଗଣେଶେର ସାମନେ ଆର ବାକଟା ତୋମାର ସାମନେ । ବୋଧନେର ପର ତୁମି ଜେଗେ ଉଠିଲେ ଭକ୍ତିନନ୍ଦ ଚିତ୍ତେ ତୋମାକେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଜାନାବ ମାନେ ପୂଜୋ ନିତେ

ଆହୁନ କରବ । ଏରପର ତୋମାର ଅଧିବାସ ହବେ । ଏକଟି ତାଣପାତ୍ରେ ବା କାଠେର ବାରକୋଷେ ମାଟି, ଚନ୍ଦନ, ଶିଳା, ଧାନ, ଦୂର୍ବା, ଫୁଲ, ଫଲ, ଦଇ, ଘି, ସ୍ଵସ୍ତିକ (ଆଗ), ସିଁଦୁର, ଶାଖ, କାଜଳ, ରୋଚନା, ସାଦା ସର୍ଘେ, ସୋନା, ରୂପା, ତାମା, ଚାମର, ଆଯନା, ଦୀପ ଏବଂ ପ୍ରଶନ୍ତପାତ୍ର—ଏହି ବାଇଶଟି ଉପକରଣ ମନ୍ତ୍ର ବଲେ ବଲେ ତୋମାର ମାଥାଯ ଠେକିଯେ ମାଟି ସ୍ପର୍ଶ କରେ ରାଖବ ।—ଏହି ତୋମାର ଆମନ୍ତ୍ରଣପର୍ବ ସାରା ହଲ ।

ସନ୍ତୁମୀତେ ନବପତ୍ରିକା ସ୍ଥାପନ କରେ ବିଧିମତୋ ଜ୍ଞାନ କରିଯେ ତୋମାର ପୂଜୋ କରବ । କଳା, କୁଚ, ହଲୁଦ, ଜୟନ୍ତୀ, ବେଳ, ଡାଲିମ, ଅଶୋକ, ମାନ ଏବଂ ଧାନ ଏହି ନଟି ଗାଛ ବା ଗାଛେର ଡାଳ ଏକମଙ୍ଗେ ସାଦା ଅପରାଜିତା ଗାଛେର ପାତା ଦିଯେ ବେଁଧେ ତାତେ ତୋମାର ପୂଜା କରବ । ଏକ ଏକ ଗାଛେ ଏକ ଏକ ରନ୍ଧପ ତୁମି ବାସ କର । ଏଇଜନ୍ୟହି ତୋ ତୋମାର ଆର ଏକ ନାମ ନବପତ୍ରିକାବାସିନୀ । ତୁମି ରଙ୍ଗାରନ୍ଦମପେ ସର୍ବତ୍ର ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରେଛିଲେ । ଏଥାନେ ତୁମି ବ୍ରନ୍ଦାମୟୀରନ୍ଦମପେ ଅଧିଷ୍ଠିତା । ମହିଷାସୁରେର ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ତୁମି କଚୁରନ୍ଦମ ଧାରଣ କରେଛିଲେ । ଏଥାନେ ତୁମି କାଲିକା । ତୁମି ହରିଦ୍ଵାରନ୍ଦମ ଧାରଣ କରେଛିଲେ, ଦୂର୍ଗାରନ୍ଦମ ଏଥାନେ ତୁମି ଅବସ୍ଥାନ କର । ନିଶ୍ଚନ୍ତୁଶ୍ଵରେ ଯୁଦ୍ଧେର ସମୟ ଜୟନ୍ତୀରନ୍ଦମେ ତୁମି ପୂଜିତା ହେଁଥିଲେ । ଏଥାନେ ତୁମି କାର୍ତ୍ତିକୀ । ବେଲଗାହ ମହାଦେବ, ବାସୁଦେବ ଆର ତୋମାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ; ଏଥାନେ ତୁମି ଶିବାନୀରନ୍ଦମେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ ପୂଜା ନେବେ । ରଙ୍ଗବୀଜେର ସଙ୍ଗେ ସାମନାସାମନି ଯୁଦ୍ଧେ ଦାଢ଼ିମୀ ତୋମାର କାଜ କରେଛିଲ । ଏଥାନେ ତୁମି ରଙ୍ଗଦନ୍ତିକା । ଅଶୋକ ଦେବାଦିଦେବେର ଅତି ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଶୋକନାଶକ । ଏଥାନେ ତୁମି ଶୋକରହିତା । ମାନପତ୍ରେ ତୁମି ଚାମୁଣ୍ଡା । ଜଗତେର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରତେ ବ୍ରନ୍ଦା ଧାନ୍ୟବୃକ୍ଷ ନିର୍ମାଣ କରେଛିଲେ । ଏଥାନେ ତୁମି ଲକ୍ଷ୍ମୀରନ୍ଦମେ ପୂଜା ଗ୍ରହଣ କର । ନବପତ୍ରିକାବାସିନୀ ତୋମାକେ କଲାବାଟୁ ସମ୍ବୋଧନ କରେ ଅଧିକାଂଶ ମାନୁସ ଗଣେଶଦାଦାର ସ୍ତ୍ରୀ ବଲେ ଜାନେ । ଏମନ ଅମ କବେ ଥେକେ ସେ ମାନୁସେର ମନେ ସୃଷ୍ଟି ହଲ, କେନିଇ ବା ହଲ ତା ଜାନିନେ ମା ।

ଦେଖବେ ପୁରୋହିତ କେମନ ଦୂରୀ, ଆତପଚାଳ, ଫୁଲ ନିଯେ ତୋମାର ମୂର୍ତ୍ତିର ବୁକେ ଶ୍ପର୍ଶ କରେ ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠାର ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିବେନ । ଆର ତୁମି ମୂର୍ତ୍ତିର ମଧ୍ୟେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୟେ ଦେଖବେ ଆମରା କେମନ ଏକାଥ ସମନ୍ତ୍ର ତୋମାର ପ୍ରତି । ତୁମି ଆମାଦେର ଏକାଥତାଯ ଖୁଣ୍ଟି ହୟେ ତୋ ମା ? ତୋମାର ପୁଜୋଯ ଚାରାଟି କାଜ ଆମରା କରେ ଥାକି— ସ୍ନାନ, ପୂଜା, ବଲିଦାନ ଏବଂ ହୋମ । ଏବାରେଓ ତାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହୟେ ନା । ସ୍ନାନ ନୟ, ମହାସ୍ନାନ । କତରକମେର ମାଟି ଯେ ଲାଗେ ତୋମାର ସ୍ନାନେ—ଗଙ୍ଗାମାଟି, ନଦୀର ଦୁଇ ତୀରେର ମାଟି, ସାଗରେର ମାଟି, ଚୌରାସ୍ତାର ମାଟି, ଶୁକରେର ଦାଁତେର ମାଟି, ଘୋଡ଼ାର ଦାଁତେର ମାଟି, ହାତିର ଦାଁତେର ମାଟି, ଦେବଦ୍ୱାରେର ମାଟି, ରାଜଦୂଯାରେର ମାଟି, ଉଇହେର ତିବିର ମାଟି, ବେଶ୍ୟାଦ୍ୱାରେର ମାଟି, ସରୋବରେର ମାଟି, ସାଁଢ଼େର ଶିଖେର ମାଟି, ପର୍ବତେର ମାଟି, ଗୋଟେର ମାଟି, ସଞ୍ଜଶାଳାର ମାଟି । ଏବାର ଜଳ—ଗଙ୍ଗାର ଜଳ, ପୁକୁରେର ଜଳ, ନଦୀର ଜଳ, ବୃକ୍ଷିର ଜଳ, ଶିଶିରେର ଜଳ, ବାରନାର ଜଳ, ପଦ୍ମରେଣ୍ଣ ମେଶାନୋ ଜଳ, ସ୍ଵର୍ଗଜଳ, ରୋପ୍ୟଜଳ, ଗରମ ଜଳ, ସର୍ବତୀର୍ଥେର ଜଳ । ଏସବଇ ଶାସ୍ତ୍ରେର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଏସବେର ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ଥାକେ ଆମାଦେର ପ୍ରାଣେର ଭାଲବାସା । ତା ତୋ ତୁମି ଜାନଇ । ହଦୟନ୍ଦମ ହୟ, ଏ-ସବଇ ତୋମାର ଦିକେ ଆମାଦେର ମନକେ ଫିରିଯେ ରାଖାର ଏକଟା ପ୍ରଚେଷ୍ଟା । ଏରପର ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ମେନେ ପୁଜୋ । ନୈବେଦ୍ୟଓ ଦେବ ସଥୀସାଧ୍ୟ ।

ଏରପର ତୃତୀୟ କାଜଟି ହଳ ବଲିଦାନ । ମନେ ଆଜ ଦୟାର ଉଦ୍ଦେଶ ହୟେଛେ । ତୁମି ଆସଛ, ସେଇ ଆନନ୍ଦେ ସକଳେ ବିଭୋର । ପ୍ରାଣିହତ୍ୟା ସେଖାନେ କେଉଁଠି ଚାଯ ନା । ତାଇ ନବମୀ ତିଥିତେ ଚାଲକୁମଡୋ ଆର ଆଖ ବଲି ଦେବ । କାରଣ ଶାନ୍ତି ଏହି ଦୁଟି ଜିନିସକେ ବଲେଛେନ ‘ଛାଗସମାଃ’ । ଶାନ୍ତ ଗୁଲେ-ଖାଓୟା ତୋମାର ବୀର ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ସନ୍ତାନେର ପ୍ରାଣେ ଇଚ୍ଛେ ଜେଗେଛିଲ ବଲି ଦିଯେ ତୋମାର ପୁଜୋ କରବେ—ବଲେଛିଲେନ, “ରଧୁନନ୍ଦନ ବଲେଛେନ ‘ନବମ୍ୟଃ ପୁଜ୍ୟେଦ ଦେବୀଃ କୃତ୍ଵା ରଧିରକର୍ମମ’—ମାର ଇଚ୍ଛା ହୟ ତୋ ତାଓ କରବ ।” କିନ୍ତୁ ତାଁର ରାଶ ତୋ ବରାବର ତୋମାରଇ ହାତେ । ତାଇ ବଲି ବନ୍ଧ ।

ଅଷ୍ଟମୀ ଆର ନବମୀ ତିଥିର ମିଲନଲଙ୍ଘେ ତୋମାର ବିଶେଷ ପୁଜୋ କରବ । ଜାନଇ ତୋ ତାକେ ଆମରା ସନ୍ଧିପୁଜୋ ବଲି । ଅଷ୍ଟମୀର ଶେଷ ଚବିଶ ମିନିଟ ଓ ନବମୀର ପ୍ରଥମ ଚବିଶ ମିନିଟ । ଏବାରେ ସନ୍ଧିପୁଜୋ ସମ୍ପଦ୍ୟ ୭.୩୪ ଥେକେ ୮.୨୨ ମିନିଟ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥେକୋ ।

ପଲକେ ତିନଦିନ କେଟେ ଯାବେ । ଶାସ୍ତ୍ରେର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ— “ବିସର୍ଜନଂ ଦଶମ୍ୟଃ ତୁ କାରଯେଣ ଶବରୋଽସିବେଃ” —ଦଶମୀତେ ଦେବୀର ବିସର୍ଜନ ଦିତେ ହୟେ ଶବରଜାତିର ଉଂସବେର ମାଧ୍ୟମେ । ସେଖାନେ ଶାଁଖ ବାଜବେ, ତୁରୀ ଭେରୀ ବାଜବେ । ଧୁଲୋକାଦା ଛିଟିଯେ ହଇଛିଲୋଡ଼ କରବେ । ଏସବ ଦେଖେ ସଂସତ୍ତଚିନ୍ତ ମାର୍ଜିତରଙ୍ଗଚି ବ୍ରନ୍ଦାଚାରୀ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରଲେ ତୁମି ତାଁକେ ସଂଶୋଧନ କରେଛ “ଶବରକମେ ଦେବୀକେ ଆନନ୍ଦ ଦିତେ ହୟ” ବଲେ । ମା, ତୋମାର ପୁଜୋ ସର୍ବଜୀନିନ ।

ମା, ହଦୟଦାରେ ସତ୍ୟ ଆର ପ୍ରେମେର ମଞ୍ଜଳକଳିମେ ବିବେକ ଓ ବୈରାଗ୍ୟେର କଳାଗାଛ ବସିଯେ ଅପେକ୍ଷା କରବ । ତୁମି ମୁଖେ ହାସିଟି ନିଯେ ଏସେ ଦାଁଡାବେ ଶୁଦ୍ଧ ।

ଜନନୀ, କଥା ଦିଯେଛିଲେ ସଖନଇ ଦାନବେର ଅତ୍ୟାଚାର ଆଘାତ ହାନବେ, ତଥନଇ ତୁମି ଏସେ ଶକ୍ତ ସଂହାର କରବେ । ମାଗୋ, ଆଜ ଆମାଦେର ଏକମାତ୍ର ଶକ୍ତ ଅଶେଷ ପ୍ରକାରେର ଲୋଭ । ଏହି ଲୋଭ-ଦାନବେର ହାତ ଥେକେ ରକ୍ଷା କରେ ଆମାଦେର ଚିନ୍ତାକାଶ ନିର୍ମଳ କରୋ । ବିବେକବୋଧ ଜାଗ୍ରତ କରେ ଆମାଦେର ହାରାନୋ ମନ୍ୟାତ୍ମ ଫିରିଯେ ଆନୋ; ଆମାଦେର ନତୁନ କରେ ମାନୁଷ କରୋ ।

ମା, ତୋମାର ପ୍ରତି ପ୍ରେମ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି, ତୋମାର କଥାଯ ରୋମାଞ୍ଚିତ ଶରୀର, ତୋମାର ଜନ୍ୟ ପ୍ରେମାଶ୍ରଦ୍ଧତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନ, ଗଦଗଦ ଶଦେ ରଙ୍ଗକର୍ତ୍ତ ହୟେ କେବଳ ତୋମାରଇ ଚିନ୍ତା କରତେ ବଲେଛ, ଆରଓ ବଲେଛ ଏହି ଭାବନାୟ ଅନ୍ୟ ଧ୍ୟାନଜ୍ଞାନେର ପ୍ରୋଜନ ହୟ ନା ।

ଜନନୀ, ତୋମାର ଦୁଟି ପାଯେ ଏହି ମାଥାଟି ରାଖିଲୁମ, ତୋମାର ଦୁଟି ହାତ ମାଥାଯ ରେଖେ ଆମାଦେର ବଲୋ—ଏହି ଯା ଯା କରତେ ବଲେଛ ସବ ତୁମିହ କରିଯେ ନେବେ । ତିନ ସତି କରେ ବଲୋ, ନେବେ ତୋ ? ଆଚା ମା । ପ୍ରଣାମ । ଆସତେ ବେଶି ସଙ୍ଗେ କୋରୋ ନା କେମନ ? ଦୁର୍ଗା ଦୁର୍ଗା ।